

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
VIEŠOJO VALDYMO GRUPĖ

PAŽYMA

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS NUTARIMO „DĖL LIETUVOS
RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO PAPILDYMO 147-3 STRAIPSNIU ĮSTATYMO
PROJEKTO NR. XIIIIP-4099 IR LIETUVOS RESPUBLIKOS ADMINISTRACINIŲ
NUSIŽENGIMŲ KODEKSO 487 STRAIPSNIO PRIPAŽINIMO NETEKUSIU GALIOS
ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIIIP-4100“ PROJEKTO (toliau – Projektas)
(TAP NR. TAP-21-281; TAIS NR. 21-20749(2))

2021-03-26 Nr.

Vilnius

Projekto rengėja: Teisingumo ministerija

Projekto tikslas: Seimo valdybos prašymu pateikti Vyriausybės išvadą dėl Baudžiamojo kodekso (toliau - BK) papildymo 147-3 straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIIIP-4099 ir Administracinių nusižengimų kodekso (toliau - ANK) 487 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto Nr. XIIIIP-4100 (toliau kartu – įstatymų projektai).

Dabartinė situacija: Įstatymų projektų teikėja - Seimo nariai D. Šakalienė, M. Navickienė, A. Sysas, J. Sabatauskas. Projektų rengėja – D. Šakalienė.

Įstatymų projektais yra siekiama panaikinti administracinę atsakomybę už vertimąsi prostitucija ir numatyti baudžiamąją atsakomybę sekso paslaugų pirkėjui. Pakeitus reguliavimą prostitucija besiverčiantys asmenys nebūtų baudžiami. Šiuo metu jiems yra numatyta administracinė atsakomybė ir jie baudžiami bauda nuo 90 iki 140 eurų ir nuo 140 iki 300 pakartotiniu atveju. Asmuo, siekęs pasinaudoti arba pasinaudojęs atlygintinėmis asmens seksualinėmis paslaugomis, būtų laikomas padariusiu baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas bauda (nuo 15 iki 500 MGL) arba areštu (nuo 10 iki 45 parų). Šiuo metu tokiam asmeniui yra numatyta administracinė atsakomybė tapati kaip ir vertimosi prostitucija atveju.

Rengėjai tikisi, kad administracinės atsakomybės panaikinimas už vertimąsi prostitucija sumažins asmenų, besiverčiančių prostitucija viktimizavimą, prievartos ir smurto prieš šiuos asmenis mastą, sudarys šiems asmenims sąlygas gauti pagalbą nesibijant neigiamų pasekmių. Siūlomas sekso paslaugų pirkimo kriminalizavimas turėtų prisidėti prie prostitucijai išnaudojamų asmenų skaičiaus bei prostitucijos paklausos mažinimo bei prekybos žmonėmis prevencijos, keičiant visuomenės nuostatas į moters/mergaitės pirkimą lytiniam išnaudojimui.

Atkreiptinas dėmesys, kad Vyriausybė jau yra pateikusi išvadą dėl šių įstatymų projektu (2020 m. vasario 5 d. Vyriausybės nutarimas Nr. 88). Išvadoje nepritarta įstatymų projektams vadovaujantis iš esmės tais pačiais argumentais, kuriais Projekte grindžiamas nepritarimas BK keitimams.

Projekto esmė: Projektu siūloma:

1. Nepritarti BK projektui dėl šių priežasčių:

1.1. Aiškinamajame rašte, siekiant pagrįsti baudžiamosios politikos griežtinimo poreikį, kalbama apie prekybą žmonėmis, prostitucijos vergovę bei asmenų išnaudojimą prostitucijai panaudojant prieš juos fizinę, seksualinę ar kitokio pobūdžio prievartą. Tačiau siūlomi BK pakeitimai nėra tiesiogiai susiję su asmens išnaudojimu prostitucijai, seksualine prievarta ar kitais prievartinio pobūdžio veiksmais. Priešingai – siūloma kriminalizuoti naudojimąsi savanoriškai teikiamomis seksualinėmis paslaugomis, o tai reiškia, kad siūloma nauja baudžiamojo įstatymo

norma nėra susijusi su aiškinamajame rašte išdėstytais argumentais, kuriais grindžiamas naujos nusikalstamos veikos kriminalizavimo poreikis.

1.2. Aiškinamajame rašte akcentuojama Jungtinių Tautų konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims, taip pat atitinkamos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatos. Nurodytuose tarptautiniuose dokumentuose akcentuojama būtinybė kovoti su prekyba žmonėmis, prostitucijos paslaugas teikiančių moterų kankinimu, išnaudojimu priverstiniam darbui bei su kitokiais prievartinio pobūdžio veiksmais. Su BK projektu siūlomu atlygintinio naudojimosi asmens teikiamomis seksualinėmis paslaugomis kriminalizavimu nurodyti tarptautiniai dokumentai neturi tiesioginių sąsajų, todėl aiškinamajame rašte nurodyti tarptautiniai teisės aktai negali būti laikomi atlygintinio naudojimosi asmens teikiamomis seksualinėmis paslaugomis kriminalizavimo pagrindu.

1.3. Šiuo metu galiojantis BK jau numato atsakomybę ir už bet kokią naudojamąsi asmens teikiamomis seksualinėmis paslaugomis, kai asmuo jas teikia dėl to, kad prieš jį išnaudojimo tikslais buvo panaudotas fizinis smurtas, grasinimai, apgaulė arba kiti prievartinio pobūdžio veiksmai. Ypatinga teisinė apsauga aptariamam aspektu taikoma ir nepilnamečiams. Galiojančios baudžiamojo įstatymo normos yra suderintos su tarptautiniais ir Europos Sąjungos teisės aktais, todėl pagal galiojančią teisinę reglamentavimą jau šiuo metu yra įgyvendinamas Įstatymų projektų aiškinamajame rašte nurodytas siūlomos naujos nusikalstamos veikos kriminalizavimo pagrindas.

1.4. Naudojantis prostitucijos paslaugomis yra pažeidžiami svarbūs teisiniai gėriai: visuomenės dorovės normos, viešoji tvarka, tačiau atlygintinis naudojimas seksualinėmis paslaugomis (nesant prievartos), negali būti vertinamas kaip toks pavojingas, kad jo teisinė apsauga būtų įmanoma tik kraštutinėmis baudžiamosios teisės priemonėmis. Šiuo metu numatyta administracinė atsakomybė už naudojamąsi prostitucijos paslaugomis (nesant prievartos) iš esmės atitinka tokios veikos pavojingumo pobūdį ir vertintina kaip pakankama.

Tiek Konstitucinio Teismo doktrinoje, tiek Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje pažymima, kad baudžiamoji atsakomybės vertintina kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*). Tad teikiami pakeitimai nėra suderinami ir su baudžiamosios represijos kaip kraštutinės priemonės (*ultima ratio*) ir proporcingumo principų reikalavimais.

1.5. Nustatant baudžiamąją atsakomybę būtina įvertinti tokios veikos paplitimo mastą visuomenėje. Statistika rodo, kad už atlygintinį naudojamąsi prostitucijos paslaugomis baustų asmenų skaičius yra labai nedidelis: 2018 m. – 22, 2019 m. – 15, 2020 m. – 4 (pakartotinio atveju dar mažiau: 2018 m. – 6, 2019 m. – 1, 2020 m. – 0). Tad aptariamas siūlymas neatitinka ir veikos paplitimo masto kriterijaus kaip vieno iš esminių kriterijų siekiant tam tikrą gėrį saugoti pasitelkiant baudžiamąjį įstatymą. Sprendžiant atlygintinio naudojimosi prostitucijos paslaugomis problemą, būtų efektyviau išnaudoti jau šiuo metu galiojančias teisines priemones, taip pat, esant poreikiui, svarstyti galimybę griežtinti ANK sankcijas (baudas) asmenims, kurie naudoja prostitucijos paslaugomis.

2. Iš dalies pritarti ANK projektui ir pasiūlyti Seimui jį tobulinti atsižvelgiant į šias pastabas:

2.1. Dėl aukščiau nurodytų priežasčių ANK projektas turėtų būti tikslinamas atsisakant administracinės atsakomybės už atlygintinį naudojamąsi prostitucijos paslaugomis panaikinimo.

2.2. Pritartina ANK projektu siūlomam administracinės atsakomybės už vertimąsi prostitucija panaikinimui. Tačiau, panaikinus administracinę atsakomybę už vertimąsi prostitucija, už šią veiklą apskritai nebūtų taikoma jokia teisinė atsakomybė, t. y. nebūtų jokio teisinio pagrindo laikyti šią veiklą neteisėta, nors kartu prostitucijos paslaugų teikimas nebūtų ir teisškai sureguliuota (įteisinta) veikla. Taip ANK projektu būtų sukurtas teisinio reguliavimo neapibrėžtumas ir prieštaravimas, kai tam tikri veiksmai (vertimas prostitucija) nebūtų draudžiami, bet ir nebūtų legalizuoti. Dėl tokio neapibrėžtumo ir prieštaravimo taptų neaiškus asmens, teikiančio prostitucijos paslaugas, statusas (teisinės padėtis), todėl praktikoje gali kilti neigiamų, Įstatymų projektų rengėjų nenumatytų pasekmių, įskaitant ir galimą vertimosi prostitucija traktavimą pagal kitus teisinę atsakomybę reglamentuojančius atitinkamų įstatymų straipsnius.

Derinimas: Projektas teiktas derinti Vidaus reikalų ministerijai, Policijos departamentui, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Generalinei prokuratūrai. Dėl pastabų, kurioms nepritarta, parengta derinimo pažyma.

Atitikimas Vyriausybės programai: Projektas neprieštarauja Vyriausybės programai.

Dalykinio vertinimo išvada: Įvertinę projektą dalykiniu požiūriu ir iš esmės pritardami argumentams, vis tik pažymime, kad Projekte dėstoma pozicija yra ne visai nuosekli.

Pabrėžtina, kad aptariamai teisės pažeidimai savo esme yra visiškai susiję su visuomenės įsivaizdavimu apie dorovę bei moralę – tai yra atsakomybė kyla dėl to, kad asmenys užsiima tam tikrais veiksmais (sudaro ir, potencialiai, realizuoja sandorį), kurie visuomenės nuomone yra amoralūs, pažeidžiantys visuomenės dorovę (dar daugiau, jie yra amoralūs ypatingai – tai yra tiek, kad už juos kyla ir teisinė, o ne tik moralinė, atsakomybė). Pabrėžtina taip pat tai, kad pagrindas juos traktuoti kaip tokius (ypatingai) amoralius / nedorovingus yra tas, kad jie yra susiję su atlygintino paslaugos teikimo sandorio sudarymu – nesant atlygintino sandorio administracinė atsakomybė nekyla.

Galima plati politinė polemika dėl to, ar toks, teisės aktais įtvirtintas, elementarius sandorius sudarančių (seksualines paslaugas teikiančių bei jas perkančių) asmenų baudimas ir iš to kylantis jų stigmatizavimas išvis yra priimtinas šiuolaikinėje visuomenėje, tačiau neabejotina yra tai, kad teisinis reguliavimas bet koku atveju turėtų būti nuoseklus, vidiniai neprieštaringas ir logiškas.

Šiame kontekste itin pažymėtina, kad aptiriamas sandoris savo esme yra laisva valia sudaromas dviejų (ar daugiau) teisnių, veiksmų, sandorius sudaryti galinčių asmenų susitarimas dėl paslaugos teikimo. Visi tą sandorį sudarant ir jį įgyvendinant dalyvaujantys asmenys jo sudaryme dalyvauja laisva valia (kaip minima Projekte, tais atvejais, kai yra taikoma kokio nors pobūdžio prievarta arba asmuo yra nepilnametis, jau galiojantys įstatymai numato baudžiamąją atsakomybę). Kas savo ruožtu reiškia, kad priimant Projekte išdėstytą nuomonę (tai yra nustatant administracinę atsakomybę (ar net ją dar papildomai griežtinant!) paslaugos pirkėjui, bet ne jos pardavėjui) turėsime alogišką ir prieštaringą situaciją, kai tas pats sandoris bus ir teisėtas ir neteisėtas tuo pat metu – dviems asmenims laisva valia sudarant atitinkamą sandorį vienas jų elgsis teisėtai, kitas ne. Norisi dar kartą pabrėžti, kad kalba eina apie teisnius ir veiksmius asmenis, kurie sudaro sandorį – ne apie nepilnamečius, ne apie asmenis su ribotu veiksmumu, ne apie situaciją, kai taikoma prievarta.

Atsižvelgiant į tai siūlytume tikslinti Projektą įtvirtinant siūlymą Seimui atsisakyti administracinės atsakomybės tiek už atlygintiną sekso paslaugų teikimą, tiek ir už jų pirkimą (arba, bent jau, numatyti šią atsakomybę vienodą).

Siūlome rengėjams įvertinti Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės pastabas Projektui.
Projektą siūlome teikti į **Tarpinstitucinį pasitarimą**.

Patarėjas

Audrius Kasinskas

